

Jeansen i garderoben

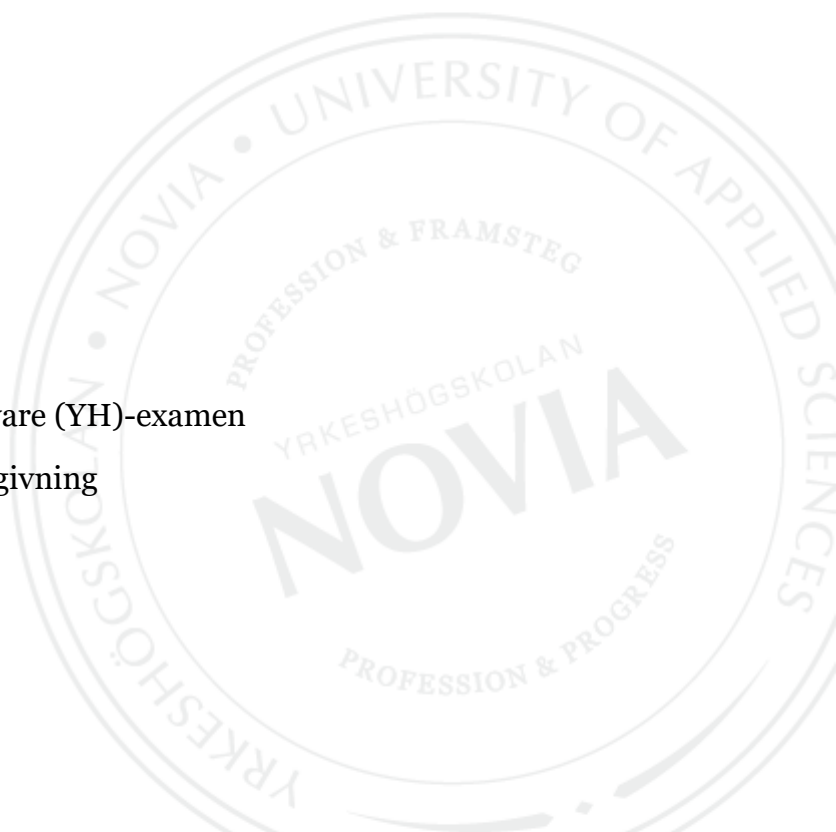
En studie i jeansens livscykel och återbruk av jeans

Jennifer Enlund

Examensarbete för Formgivare (YH)-examen

Utbildningsprogram: Formgivning

Åbo 2016

EXAMENSARBETE

Författare: Jennifer Enlund

Utbildningsprogram och ort: Formgivning, profilering Mode- och dräktformgivning, Åbo
Inriktningsalternativ/Fördjupning: Återanvändning

Handledare: Pia Nybom/Elina Vartama

Titel: Jeansen i garderoben – En studie i jeansens livscykel och återbruk av jeans

---

Datum 29.4.2016 Sidantal 37 Bilagor

Abstrakt

I dagsläget produceras nio gånger så mycket kläder i världen än det vi köper och använder. En stor del av kläderna som produceras är gjorda i bomull.

För att producera ett kilo bomull går det åt 29 000 liter vatten, detta motsvarar en finländares vattenförbrukning för ett halvt år.

Vår klädkonsumtion tär inte bara på miljön, de som jobbar med att sy upp våra kläder lämnar med endast 0,4 % av plaggets pris. Hur länge kan vi hålla på såhär?

I mitt examensarbete vill jag belysa nackdelarna med dagens bomullsindustri och vårt sätt att konsumera.

Vi måste börja tänka efter innan vi köper den där tröjan för 3,99 €, med ett sådant pris kan plagget inte vara hållbart, varken för miljön eller för plånboken i längden.

I den praktiska delen av mitt examensarbete ska jag, i samarbete med Marthaförbundet, planera och sy produkter som går att tillverka av gamla avlagda jeans.

Jeans är i sig ett material som håller bra och som har ett stort användningsområde.

Däremot är det ett material som tär mycket på miljön under tillverkningsprocessen, därför är det viktigt att återanvända och hitta nya användningsområden.

Produkterna ska även ha en kort beskrivning och vara enkla att genomföra även för någon som inte har så stor erfarenhet av att sy.

Språk: Svenska Nyckelord: återbruk, återanvändning, mode, jeans

---

OPINNÄYTETYÖ

Tekijä: Jennifer Enlund

Koulutusohjelma ja paikkakunta: Formgivning, profilering Mode- och dräktformgivning, Turku

Suuntautumisvaihtoehto/Syventävät opinnot: Kierrätys

Ohjaajat: Pia Nybom/Elina Vartama

Nimike: Jeansen i garderoben – En studie i jeansens livscykel och återbruk av jeans

---

Päivämäärä 29.4.2016 Sivumäärä 37 Liitteet

Tällä hetkellä valmistetaan yhdeksän kertaa niin paljon vaatteita kuin mitä ostetaan ja käytetään.

Iso osa vaatteista valmistetaan puuvillasta. Yhden kilon puuvillan tuottamiseen kuluu 29 000 litraa vettä, mikä vastaa keskimäärin yhden suomalaisen kulutusta puolella vuodessa.

Vaatekulutuksemme ei vaikuta pelkästään ympäristöön, vaan heille jotka valmistavat meidän vaatteemme jää vain 0,4 % vaatteen hinnasta. Kuinka kauan voimme jatkaa tällä tavalla?

Tässä työssä haluan kertoa nykypäivän puuvillateollisuuden ja kulutustottumuksiemme ongelmista.

Meidän on pakko ajatella ennen kuin ostamme paidan 3,99 eurolla, siihen hintaan vaate ei voi olla kestävä, ei ympäristön eikä meidän taloudenkaan kannalta.

Käytännön työssäni suunnittelen ja valmistan yhteistyönä Marttaliiton kanssa tuotteita joihin on käytetty vanhoja käytettyjä farkkuja.

Farkkukangas itsessään on hyvin kulutusta kestävä materiaali ja sille löytyy monia käyttöalueita.

Mutta, materiaalin valmistus kuormittaa ympäristöä niin paljon valmistusvaiheessa että sitä on erittäin tärkeä kierrättää ja löytää uusia käyttömuotoja.

Tuotteisiin tulee lyhyt ohje ja ne ovat sen verran helppoja toteuttaa ettei tarvitse paljon ompelukokomusta niiden tekemiseen.

Kieli: Ruotsi Avainsanat: kierrätys, kestävyys, muoti, farkku

---

BACHELOR'S THESIS

Author: Jennifer Enlund

Degree Programme: Formgivning, profilering Mode- och dräktformgivning, Turku

Specialization: Reuse

Supervisors: Pia Nybom

Title: Jeansen i garderoben – En studie i jeansens livscykel och återbruk av jeans

---

Date 29.4.2016 Number of pages 37 Appendices

In the current situation we produce nine times more clothes in the world than we buy and use. A huge part of the clothes that are produced are made of cotton. To produce one kilogram of cotton 29 000 litres of water is needed. The amount of water corresponds with how much water a Finnish person uses in a six month period.

Our consumption of clothes does not only harm the environment. Also the people working with making the clothes suffer. They for example only gets 0,4 % of the price of the garment. For how long are we going to let this continue?

I want to illustrate the disadvantage of today's cotton industry and our ways of consumption, in my final thesis.

We have to start thinking in advance before we buy that 3,99 € t-shirt. With that price the garment can't be sustainable, not for the nature nor for the wallet.

In the practical part of my thesis I will, in cooperation with Marthaförbundet, plan and sew products that are made out of old pairs of jeans that are no longer used.

Denim as a material is a good material that can be used for many things. On the other hand, it's also a material that is not environmentally friendly during the process of making it. This is why it's important to reuse and find new ways of using the material.

The products will have a short description of how to make them and have to be easy to make even for someone who doesn't have much knowledge of sewing.

Language: Swedish Key words: reuse, sustainability, fashion, jeans

---

Innehåll

1. Inledning	1
2. Problem	2
2.1 Bomullsproduktion	2
2.2 Aralsjön.....	4
2.3 Jeansproduktion.....	6
3. Återanvändning.....	7
3.1. Återbruka mera.....	8
3.2 Trendigt återbruk	9
3.3 ”We re-wear it”	10
4. Jeansen vi använder	12
5. Marthaförbundet.....	15
5.1 Historia.....	15
5.2 Textilarkivet.....	17
5.3 Garderoben.....	18
6. Vad kan man göra av sina gamla jeans?	19
6.1 Planering	20
6.2 Skisser.....	23
6.3 Produkter	25
6.4 Beskrivningar	28
6.5 Publicering	34
7. Avslutning	36

1. Inledning

Under min studietid har jag fått en större insikt i hur mycket modebranschen tär på vår miljö, vilket har fått mig att fundera på om detta är något jag vill vara med och bidra till eller om det finns något jag kan göra för att motverka detta. Ibland när man funderar på hur långt vi gått med vår konsumtion, hur mycket som produceras i jämförelse med hur mycket vi konsumerar, kan man tänka att allt har gått till överdrift. Men hur går man tillbaka till att konsumera mindre och återanvända och lappa när man blivit van med att kunna gå till närmaste klädaffär när man inte känner för att ha på sig något av det som hänger i garderoben. Eller när man bara känner för att köpa något eller går förbi ett skyltfönster och ha-begäret sätter in. Det är inte lätt.

I mitt examensarbete har jag undersökt jeansens resa allt från bomullsodlingen tills det att de lämnas längst bak i garderoben. Jag börjar med att se på bomullsodlingen, alla produktionsskeden och hur mycket detta påverkar miljön. Därefter följer bomullens väg mot att bli jeans, en resa fylld med gifter och transporter. För att man ska riktigt förstå hur stor skada bomullsproduktionen verkligen har på vår miljö så har jag tagit fasta på ett exempel, Aralsjön, hur den har fått lida för att våra garderober ska vara fyllda till bristningsgränsen.

Återanvändning kommer att stå i fokus för mitt examensarbete, för vad gör vi av våra kläder när vi inte längre använder dem? Vi kan kasta dem, ge bort dem eller återanvända dem. Jag har gjort en viss forskning i återanvändning och återbruk, hur man kan återanvända och hur man kan göra det trendigare att återanvända. Den största delen kring återanvändning kommer i och med den praktiska delen. Till sist har jag en kort frågeställning till några personer i min omgivning.

Till mitt examensarbete har jag gått samman med Marthaföreningen i Vasa och haft kontakt med deras ekologirådgivare Anita Storm. Vi har tillsammans kommit fram med produkter som är lätta att tillverka, även för den som inte har så mycket erfarenhet av att sitta vid en symaskin. Jag har även haft stor hjälp av Anita Storm med att hitta material, både för själva skrivarbetet och även böcker fyllda med inspiration till produkter.

Idén till mitt examensarbete började gro under min praktikperiod vid livsstils-TV-programmet Strömsö våren 2015, framför allt deras specialsändning med återanvändningstema som sändes hösten 2015. Där var Anita Storm gästexpert och berättade där om Marthornas olika kampanjer, varav en handlade om att man ska återanvända sina gamla jeans. Däri växte mitt intresse och jag har valt att fokusera mitt examensarbete på hur mycket produktionen av jeans belastar vår miljö och hur man kan ge sina gamla jeans en längre livscykel.

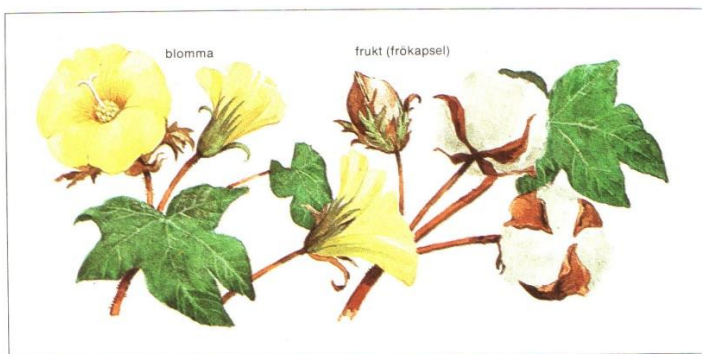
Jeans är i sig ett material som håller bra, därtill är det ett mångsidigt material. Att komma på produkter som går att göra av de gamla jeansen som ligger längst bak i garderoben har inte varit speciellt svårt. Efter varje träff med Anita har tio nya idéer uppstått. Det enda som håller tillbaka kreativiteten är att jag har försökt hålla mig inom ett fåtal kategorier, så som sådant man behöver i köket, på utfärden och några enkla plagg.

2. Problem

En av de största bovarna inom modeindustrin är bomullsproduktionen, den är en av de industrier som tär mest på miljön och som är minst hållbar. För att följa med jeansens livscykel så börjar vi på bomullsplantagen och hur bomullen produceras. Redan i det skedet tär produktionen på miljön genom allt vatten som plantorna behövs, ett exempel på detta är Aralsjön, vars yta minskat med 85 % de senaste 50 åren.

2.1 Bomullsproduktion

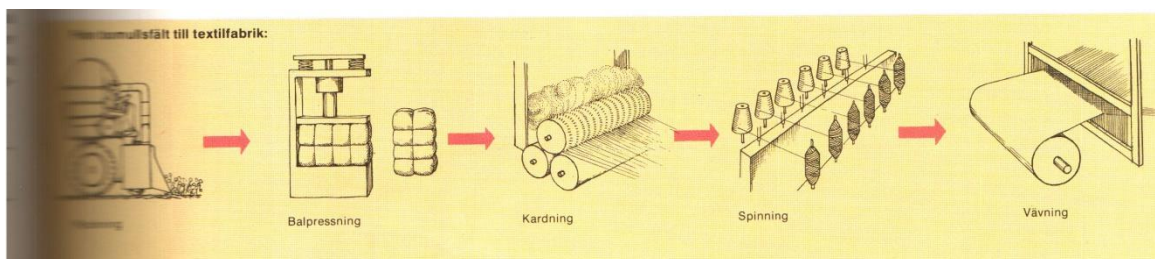
Heidi Eriksson skriver om bomullsproduktionen i VBL (27.4.2014). Eriksson skriver omfattande både om produktionen och i intervjuer vad vi som konsumenter ska tänka på innan vi konsumerar. I dagsläget täcker bomullsproduktionen 40 % av textilbehovet i världen, jämförelsevis med att under 1700-talet bestod detta av bara några procent. Detta är inte så konstigt om man tänker på att det produceras nio gånger mer kläder än det vi köper och använder. Hur hållbart låter det?

Figur 1 Bomullsblomma och frökapsel

Till att producera ett kilo bomull går det åt mellan 7000 och 29 000 liter vatten. Sjöar, så som Aralsjön, torkar ut och försvinner. Sedan 1960 har Aralsjöns yta minskat med 85 %, alla 24 av dess unika fiskarter har utplånats. Av all bomull som odlas är endast en procent ekologiskt odlad, detta är en ökning på 500 % sedan 2005 när efterfrågan ökade.

Inte bara produktionen i sig tär på vår miljö, bomullen färdas långa vägar från åkern till butikshyllan. Först plockas bomullen, den sänds sedan vidare till ett renseri, där fibrerna separeras från fröet. För att få ett kilo färdiga bomullsfibrer går det åt 1,162 kilo bomull. Fibrerna tvättas sedan och packas i balar. Efter det skickas balarna vidare till spinning för att sedan kunna vävas eller stickas till tyger. När tyget är klart har det en gulaktig färg och måste blekas, för att sedan färgas i önskvärd färg. Detta är en process som i längden är skadlig både för vår miljö och för oss människor. Sist skickas tyget till olika fabriker som står för sömnaden. Ett plagg behöver inte sys från början till slut vid samma fabrik, en del kan klippas ut i Thailand, några sömmar kan sys i Bangladesh, för att sedan skickas vidare till Kambodja där alla delar sys ihop.

Figur 2 Bomullsproduktion

Med så låga priser som det är på kläderna vi köper i butikerna i dag, så är det inte mycket som går till de som faktiskt syr kläderna. Endast 0,4 % går till sömmerskans lön. Stor del av våra kläder sys i Bangladesh, av den enkla orsaken att det är billigt. I de 5 000 textilfabriker som finns i Bangladesh arbetar 4,2 miljoner bengaler. Deras lön är sällan

högre än Bangladeshs lagstadgade minimilön, som ligger på 3 000 taka per månad (detta motsvarar cirka 27 euro).

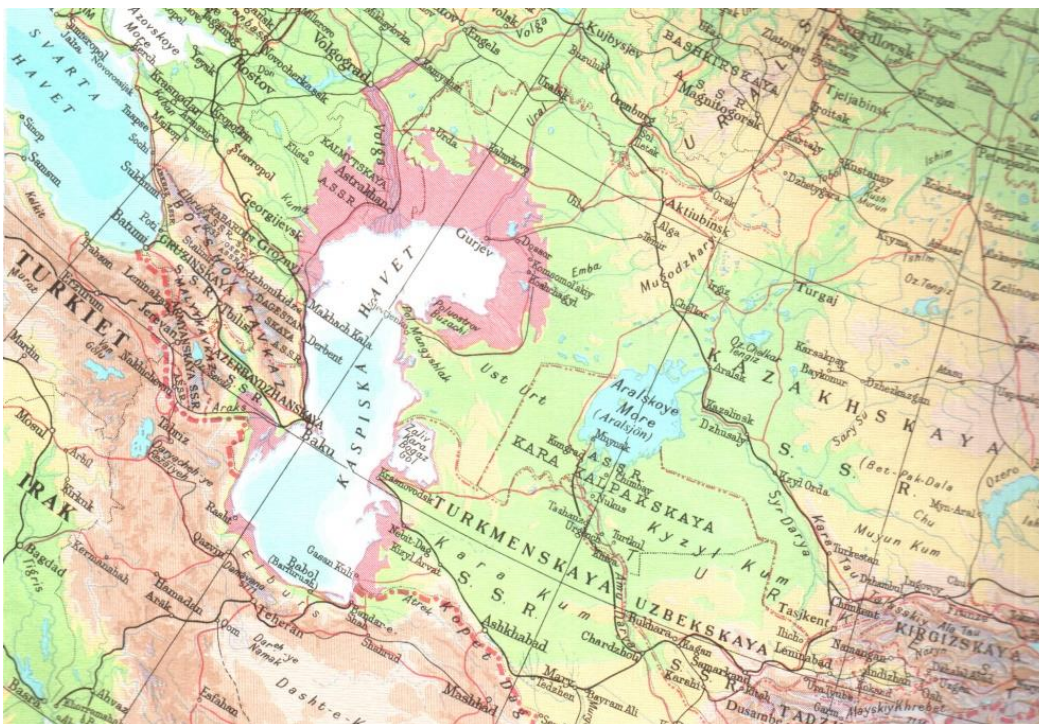
Bomullen skördas
Bomullsodlingen var förr helt beroende av billig arbetskraft, framför allt för plockningen. I USA skördas idag bomullen med maskiner (bilden), men på många håll i världen är plockningen inte alls mekaniserad.

Figur 3 Bomullsskörd

2.2 Aralsjön

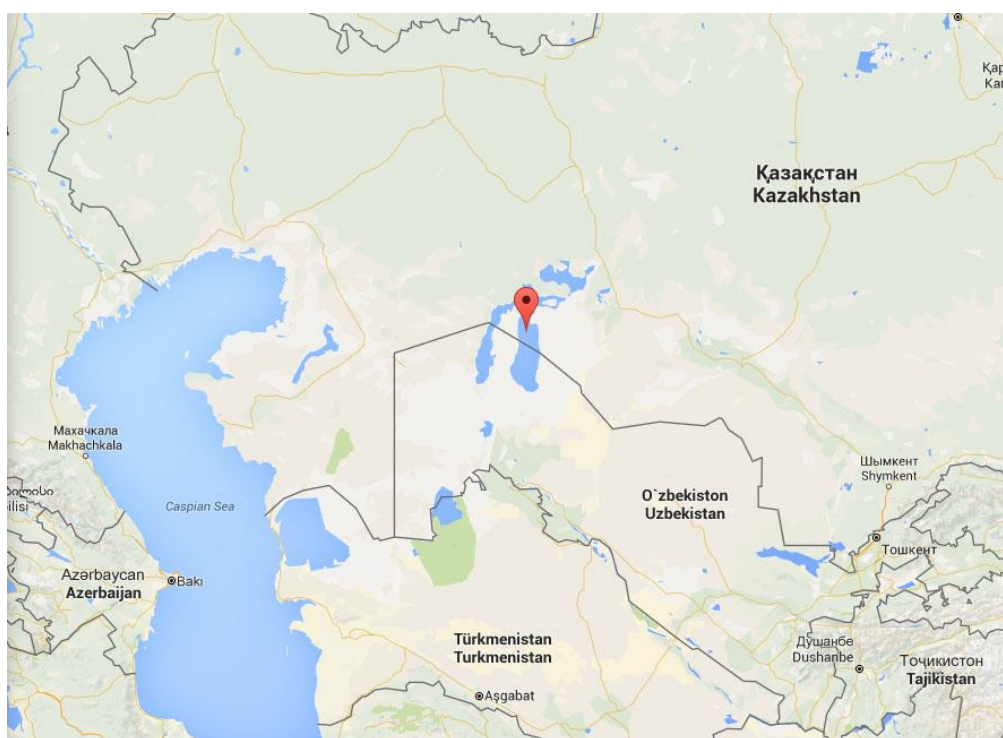
I WWFs utbildningsmaterial "Våra ekologiska fotavtryck" (wwf.se, 10-03-2016) skrivs det om hur bomullsodlingen torrläggde Aralsjön. För omkring 40 år sedan var Aralsjön den fjärde största insjön i världen, med en yta på 63 800 kvadratmeter och ett djup på 68 m (Media Familjelexikon, Bonnier, 1984). I dagsläget har den ytan minskat med 75 % och salthalten som en gång var ca 1 % har ökat till 3,7 %. Alla de 24 av sjöns unika fiskarter har nu utplånats.

Aralsjöns får sitt vatten från floderna Syr-Darja och Amu-Darja, men när man för hundra år sedan ville göra bevattningsanläggningarna modernare använde man sig av floderna till bevattningen. I och med att floderna ändrades från och med 1960-talet, har Aralsjöns strandlinje kraftigt minskat. Endast en fjärdedel av sjöns volym fanns kvar i mitten av 1990-talet. I samband med att salthalten ökade dog fiskarna i sjön ut och fisket i sjön har helt och hållet upphört.

Figur 4 Aralsjön 1966

Lokalbefolkningen har nu svårt att försörja sig eftersom sjöbottnen som frigjorts inte går att odla på när den är täckt av salt. Marken som tidigare var ett område med bra förutsättningar för jakt och bete går nu inte att använda. Bomullsodlingen utgör en stor exportkälla i många av världens fattiga länder, däribland Uzbekistan där Aralsjön är belägen, vilket gör att invånarna är beroende av odlingen av bomull.

Figur 5 Aralsjön idag

2.3 Jeansproduktion

Jeansens resa har endast tagit sin början efter att bomullen har spunnits och vävts till tyg. Nu börjar den riktiga resan. I nummer 7 av Råd och rön, 2011 skrivs det om jeansens livscykel och hur stor påverkan de har på de som arbetar med att producera jeansen och miljön där jeansen produceras. Efter att bomullen rensats och tvättats spinns fibrerna, vilket är en väldigt energikrävande process och som förorsakar luftföroreningar och klimatförändringar. Förrän bomullen kan spinnas måste den tvättas, till detta behövs stora mängder vatten och tvättmedel, ibland behövs även olika kemikalier för att göra det enklare att spinna bomullen. Bomullen spinns ofta i Kina och Tunisien som är länder där arbetskostnaderna är låga. Därefter spinns bomullstråden till tyg som bleks och färgas med indigo för att få den rätta jeansblåa färgen. Färgen, som man tidigare utvunnit från en växt, får man nu från kemikalier. När man färgat tyget släpps överlopps färgen oftast ut i vattnet, bland annat i staden Tehuacan i Mexico färgades kanalerna blåa av färgen som släppts ut.

Alla dessa skeden görs ofta i olika länder, där processen kan göras så billig som möjligt. Bomullen odlas i Kina, Indien, Pakistan eller Uzbekistan, för att skickas vidare till Kina eller Tunisien för spinning. Efter det skickas tråden vidare för färgning till ett annat land. Färgerna som man använder vid färgningen är ofta hälsofarliga för både konsumenterna och de som arbetar med att tillverka jeansen. Många färger är allergiframkallande och vissa är till och med cancerframkallande. Ofta utför man färgningen i länder där de inte har några lagar som tvingar producenterna att samla in och behandla avloppsvattnet.

När tyget vävts skickas det vidare till en annan fabrik, ofta i ett annat land, där bitarna till jeansen skärs ut. Därefter kan bitarna skickas vidare igen till nästa fabrik där jeansen sys ihop. Jeansen består av femton bitar tyg, dessa sys ihop med symaskin, varpå nitar, knappar och etiketer sys fast. De som arbetar med att sy våra jeans har ofta dåliga arbetsförhållanden med långa dagar och stora delar övertid. När jeansen syts ihop ska de tvättas i en tvätt med pimpsten för att få den rätta slitna looken. Ett annat sätt för att uppnå den rätta slitningen på jeansen är att slipa med sandpapper, att de sprayas med kemikalier eller för att få de rätta vecken på jeansen fixeras de med bland annat formaldehyd. I detta skede används stora delar kemikalier, arbetsförhållandena är bullriga och dammiga och arbetarna utsätts för stora mängder kemikalier. Ofta har arbetarna inte heller tillräckligt med skyddsutrustning för att utföra arbetet.

Återförsäljare och skatt: **50 %**

Märke, administration
och reklam: **25 %**

Fabriken som tillverkar
jeansen: **12 %**

Transport: **11 %**

Arbetare: **1 %**

Bomullsodlare: **1 %**

Figur 6 Vem tjänar på våra jeans?

3. Återanvändning

I mitt examensarbete kommer jag att fokusera på återanvändning, eller återbruk som det också kallas. Först tänker jag kort förklara skillnaden mellan återanvändning och återvinning, dessa två termer är ganska lika och lätta att förväxla. Enligt Naturbloggen (<http://naturbloggen.com/skillnaden-mellan-ateranvandning-och-atervinning/>) skiljer man på termerna som så: återanvändning innebär att man samlar in produkter för att de sedan ska kunna säljas vidare exempelvis via loppis eller auktioner. Hemma återanvänder man när man gör om någon produkt man har hemma till något nytt för att förlänga den ursprungliga produktens livscykel. Återvinning däremot innebär att man samlar in produkter så som mjölkkartonger och tidningspapper för att sedan omvandlas till nya material.

3.1. Återbruka mera

Återbruk och återanvändning innebär att man i grund och botten förlänger livslängden av en produkt. Detta betyder att färre produkter nyttillverkas och konsumeras. En form av återbruk, så kallat direkt återbruk, innebär att den ursprungliga varan byter ägare, exempelvis via loppisköp eller auktionsköp. Detta fokuserar forskarna som skrivit ”ReUse! En antologi om återbruk” (<https://www.sp.se/sv/index/research/.../Reuse%20antologi.pdf>) på. Den första forskaren som inleder antologin, Jessica Alghed, skriver om hur hennes engagemang för återanvändning väcktes. Detta skedde i och med att hennes hushållsassistent gick sönder och hon upptäckte att det skulle bli dyrare att köpa reservdelar och laga hushållsassistenten än att köpa en helt ny hushållsassistent.

I alla tider har man tidigare återanvänt, syskon har ärvt varandras kläder, sockor har stoppats, byxor har lappats. På detta kom det en ändring i och med industrialismen och post-industrialismen, när det blev finare att göra sig av med saker och köpa nya saker bara för att man kunde och hade råd. Tidigare var det bara överklassen och de rika som kunde unna sig att köpa nytt, men nu kom en tid då även medelklassen kunde visa status genom att köpa nya saker. Detta blev början på det ”slit-och-släng” samhälle vi lever i idag. Därtill ser marknadsekonomin ut idag som så att om ekonomin ser ljus ut konsumerar vi mera, och om ekonomin har en mörkare period uppmanas vi att konsumera oss ur den ekonomiska krisen för att få marknaden på fötter igen. Ett sådant tankesätt och beteende kommer inte hålla i längden med tanke på att våra resurser i världen inte är ändlösa.

Varför konsumerar vi då som vi gör? Detta har nästa forskare som skrivit antologin ”ReUse! En antologi i återbruk” om återbruk, Cecilia Solér, tagit fasta på. Genom forskning har man kommit fram till att det för konsumenter med god ekonomi är svårt att förändra sin ohållbara konsumtion, som dominerar det västerländska samhället idag. I dagens samhälle beror vår enorma konsumtion på våra höga inkomster, vi använder våra höga inkomster till att köpa oss varor och tjänster istället för att arbeta mindre. Och genom att inte reparera eller rapportera fel på produkter till affären, så sparar vi tid genom att istället köpa nya produkter.

Vår stora konsumtion beror i dagsläget på att vi konsumerar för att få svar på existentiella frågor så som: vem är vi? Och vad är meningen med livet? Istället för att produkten har en funktion eller uppfyller våra behov så ser vi på vad produkten kan berätta om oss åt andra. Vi dömer andra utifrån vilka produkter och kläder de har. Det är svårt att ändra på våra vanor till ett mer hållbart sätt att leva. Inte bara våra vanor måste ändras, i dagsläget

uppmuntrar våra normer till att konsumera för att uppfylla våra existentiella behov. Därtill har det moderna samhället strukturer som inte direkt underlättar ett hållbart sätt att konsumera.

För att ändra på vårt sätt att konsumera måste vi ändra vår syn på konsumtionen och vilken roll den spelar i våra liv. Vi måste börja se på konsumtionen som funktionell istället för att den ska uppfylla våra existentiella behov. Detta innebär att vi måste börja konsumera utifrån vad vi har för behov och om produkten har en sådan funktion att den uppfyller vårt behov snarare än att den visar vem vi vill utge oss för att vara. Det här uppnår vi genom att exempelvis inte följa trender och försöka uppnå social tillhörighet, utan istället köper kläder som håller oss varma på vintern och skyddar oss från kölden. För att ett sådant beteende skulle uppnås krävs det att vi kan uppfylla våra existentiella behov på annat sätt.

Detta kunde vi göra genom att dela upp vår konsumtion utifrån det existentiella och det materiella därefter kan vi förändra vårt sätt att konsumera. Funktionella och moraliska skäl skulle påverka oss i vårt konsumtionsbeteende och våra vanor, därtill skulle ägandet bli mindre viktigt, vi skulle bli vana att hyra och dela på föremål. Istället för att lägga stor vikt vid nya och moderna föremål skulle vi fokusera på produkter med klassisk design som har en lång livslängd, då kunde det finnas en marknad för reparation och reservdelar till sådana produkter eftersom produkterna är dyrare vid inköp än att reparera dem. ”Konsumenterna måste förstå sambandet mellan vad de konsumerar och vilka effekter denna konsumtion får för miljön” Solér, s 13, ”ReUse! En antologi i återbruk”.

3.2 Trendigt återbruk

Anna Hultman skriver i sitt kapitel i ReUse! En antologi i återbruk om hur man uppmuntrar till återanvändning och hur folk återanvänder i tre stora städer som i allmänhet räknas som trendsättande städer. Hultman börjar i Berlin, som sedan länge har en tradition av miljötankande. Återanvändning kommer naturligt till den unga, kreativa och medvetna befolkningen med en begränsad inkomst. I Berlin är det helt naturligt att handla från loppis och där finns till och med butiker som har specialiserat sig på att sy om kläder som kunderna vill ha uppdaterade till ett mer modernt utseende. Det finns massvis med loppmarknader i Berlin också, detta som ett resultat av ekonomin som råder och berlinarnas gröna tankesätt. Ett annat exempel på återbruk som Hultman beskriver är ett hotell i Tyskland som använder sig av äldre lokaler där man placerat gamla husvagnar som fungerar som rum. I detta fall återanvänds både de gamla utrymmena som inte behöver

ombyggnad eller stora renoveringar och även de gamla husvagnarna som inte längre används.

Nästa stad som fokuserat på återanvändning är New York. New York är en stor ”trendstad”, men det gör också att det finns en stor frihet vad gäller vad som räknas som rätt och fel inom trender. Ingen ser snett på någon fastän den klär sig i kläder från second hand eller om man köper sina möbler på loppis. Amerikaner har även en ökad miljömedvetenhet och ett självförtroende som bidrar till att man ser återbruk som något naturligt. Möjligheter till att hyra, låna och reparera saker istället för att köpa nya produkter är också något som har en växande efterfrågan, varpå det finns ett flertal tjänster som verkar för att uppfylla detta behov.

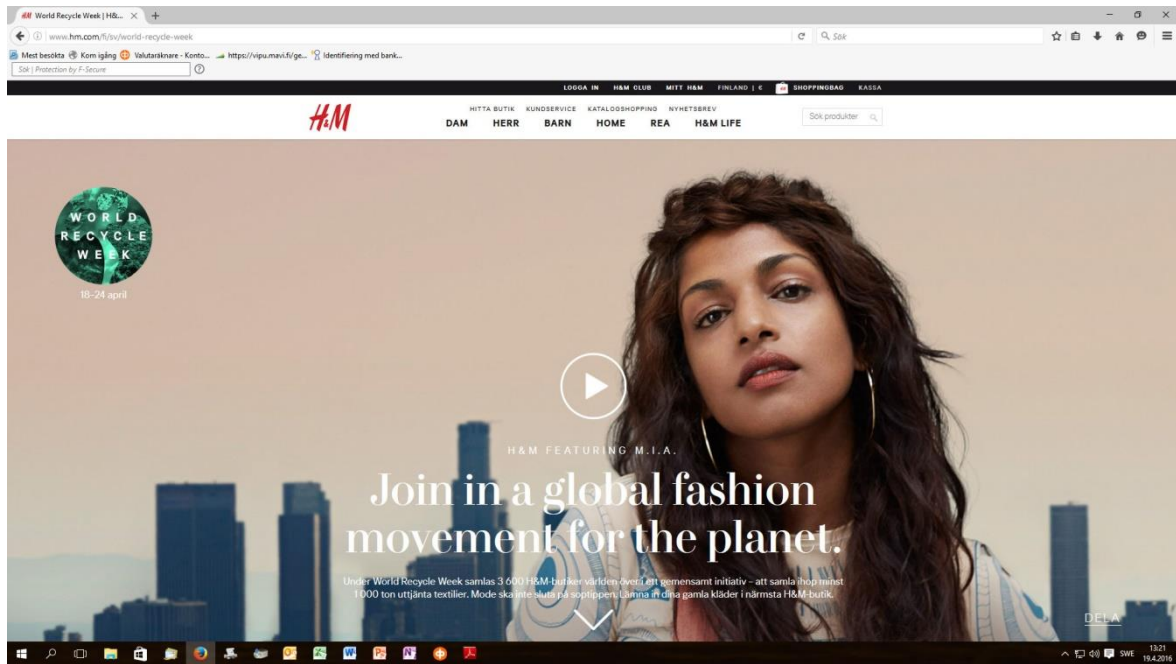
En annan stor ”trendstad” är Stockholm. I Sverige har inte återanvändningen så mycket att göra med dålig ekonomi som att kunna uppfylla en sorts självförverkligande. En längre tid såg man på återbruk och loppisar som något sjaskigt och lunsigt, något som bara de som verkligen inte hade råd med bättre ägnade sig åt. Idag har synen ändrats till att loppis är något hippt och chict. Man anses ha stor koll på modet och att man lägger ner stor tid på att hitta sin egen stil.

Sverige har länge varit ett land där man inte ska sticka ut, detta kan man se i alla shoppinggallerior med sina enorma utbud som näst intill är identiska. Detta håller på att ändras till ett mer individuellt samhälle och det gör att allt fler går till secondhandbutiker för att hitta sin egen stil. Andra trender som står högt i kurs i Sverige är ”husmorstrenden”, där unga kvinnor ser upp till forna tiders husmödrar, och gärna efterliknar dem. En annan trend är ekotrenden, en trend som inte bara bygger på en hälsoaspekt utan också att man är trendig.

3.3 ”We re-wear it”

H&M ordnade mellan 18 och 24 april 2016 sin ”World Recycle Week”. Under denna vecka samlades 3 600 H&M-butiker runt om i världen för att i ett gemensamt initiativ bidra till att mode inte ska hamna på soptippen. Deras mål var att samla ihop minst 1000 kg uttjänta textilier till återanvändning och återvinning genom att uppmana kunderna till att lämna in sina gamla kläder till närmsta H&M butik. Hela den veckan kunde man som kund komma in till valfri H&M butik och lämna sina textilier, varpå man fick en rabattkupong som gick att använda på nästa inköp. Man kunde komma dit med sina gamla fläckiga t-skjortor, udda strumpor, kläder som hamnat längst in i garderoben som man inte längre

använder och även lakan och gamla handdukar. ”Inga textilier är för slitna eller trasiga för att få ett nytt liv” skrev de i sin kampanj på hm.com.

Figur 7 H&Ms kampanj World Recycle Week

En enda t-skjorta kan spara upp till 2 100 liter vatten när den återvinns. H&M skriver i kampanjen att ”Om ett enda plagg kan göra så stor skillnad, föreställ dig vad det totala resultatet av World Recycle Week kan bli”. Av de kläder vi konsumerar varje år kunde 95 % av dem få ett nytt liv. Genom en sådan insamling kan H&M se till att textilier aldrig mer kastas bort till ingen nytta. Det ständiga behovet att följa med alla de senaste trenderna har en negativ inverkan på miljön. H&M som är en stor klädkedja som är verksam världen över vill göra allt för att bromsa den utvecklingen. De har sedan 2013 anordnat insamling av uttjänta textilier i sina butiker världen över. I och med World Recycle Week vill H&M visa att det går att skapa en bättre framtid inom mode. (hm.com, 19.02.2016)

Detta är vad H&Ms kampanj ”World Recycle Week” går ut på ur ett miljöperspektiv. Inför denna kampanj har H&M gått samman med världsstjärnan och miljökympen M.I.A., som skrivit en låt till kampanjen och medverkar i reklamerna som visas på tv och internet. I videon till låten medverkar även ett flertal andra stjärnor, skådespelare, artister, dansare och komiker som alla på något sätt kämpar för miljön. På H&Ms hemsida hittar man även en informativ video om vad som händer med de textilier som samlas in. I videon visas hur kläderna endera återanvänds och säljs vidare, eller återvinns och blir till stoppning i möbler, bilsäten och dylikt, eller så mals de ner och spinns till nya fibrer som sys till nya kläder.

Kampanjen har inte bara setts som ett steg i rätt riktning för en av världens största textiljättar. Heidi Eriksson skriver i Österbottens Tidning (20.04.2016) om bland annat hur illa vald tidpunkten att genomföra kampanjen är. Eriksson skriver i huvudsak om rörelsen "Fashion Revolution", en rörelse som uppmanar konsumenterna att ifrågasätta de stora klädkedjorna i hur de sköter sin produktion. Detta är ett sätt att försöka få klädindustrin att ta ett större ansvar och att komma ihåg de 1133 sömmerskor som dog den 24 april 2013 i klädfabriken Rana Plaza i Bangladesh. 2016 sammanfaller detta datum med H&Ms kampanj att återanvända mera. Detta har H&M fått stor kritik för, med tanke på att de är en av de största företagen som har sin produktion i Bangladesh och som hade produktion i fabriken Rana Plaza som kollapsade. Inte bara sammanfallandet av datumen kritiserar, även om initiativet att ordna en sådan kampanj som att samla in textilier är en bra sak från H&Ms sida, så har de som alltid något att vinna på kampanjen.

Vid inlämning av kläder till H&Ms butiker får kunden en rabattkupong som kan användas vid nästa köp, detta bidrar till att kunden fortsätter konsumera mera textilier, "ekorrhjulet snurrar ännu fortare och avfallsberget fortsätter öka" skriver Eriksson. Därtill räcker inte en vecka i året till för att minska på avfallsberget. De textilier som H&M samlar in under "World Recycle Week" är endast en bråkdel av alla textilier som kunde återanvändas eller återvinnas årligen. För att uppnå sitt mål om att mode inte ska hamna på soptippen borde H&M göra sin veckolånga kampanj till något som existerar året om och göra inlämning av gamla textilier till något i folks vardag.

H&M skriver i sin kampanj att av 1 000 ton textilier går 95 % att återvinna eller återanvända, de som återanvänds skickas en del till Afrika. I Afrika blir våra gamla kläder till handelsvaror, vilket gör det svårt, enligt Eriksson, för den lokala klädindustrin att vara lönsam. En moçambikier tjänar omkring en euro om dagen, då blir ett par begagnade jeans dyra med sina 3-4 euro.

4. Jeansen vi använder

För att riktigt sätta mig in i hur mycket textilier vi använder, och framför allt jeans, har jag frågat några personer i min omgivning om deras jeansanvändning. Detta mest på grund av min nyfikenhet. Den första diskussionen eller intervjun kom till vid en sammankomst mellan vänner. Jag började prata med en av mina kompisar och hon beklagade sig över hur hon köpt fel sorts jeans, så nu hade hon två par som var för långa för henne.

Efter vårt samtal antecknade jag hennes svar, med lov av personen i fråga, att få använda mig av hennes svar i mitt examensarbete. Jag har ställt fyra frågor till sex personer i min omgivning, släkt, vänner och bekanta. Frågorna har varit: hur många jeans har du i din garderob? Hur många av dessa använder du, mer eller mindre dagligen? Som följdfråga ifall inte alla par används frågade jag varför personen inte använder alla par? Vad får personen att sluta använda ett par jeans? Vad personen gör av jeans som inte längre används?

Eftersom jag inte intervjuat fler personer än sex går det inte att föra någon form av statistik på svaren som jag fick. Svaren går att jämföra och se hur personerna ser på klädkonsumtion och lite hur de förhåller sig till återanvändning. Alla personer som jag intervjuat har varit landsortsbor, hade jag frågat personer som bor i städer hade jag kanske fått andra svar än de jag nu har.

Figur 8 Jeansen i min garderob

Den första personen är en 23-årig kvinna, hon äger omkring 20-25 par jeans. Av alla de paren använder hon fem par mer eller mindre dagligen. De övriga paren jeans känner kvinnan att har fel färg, några av paren är i ljusa färger som mest passar för användning på sommaren. Andra par har kvinnan sparat för ”någon gång när jag blir smalare” och några par för ”när jag blir tjockare”. Några av jeansen är för långa och kvinnan har inte orkat korta av dem, andra har blivit köpta i fel storlek och kvinnan har inte kommit sig för att lämna tillbaka jeansen.

Som svar på frågan hur länge kvinnan använder sina jeans var svaret att när de inte längre passar eller om de går sönder för mycket. Jeans som kvinnan inte längre använder sätter hon i påsar med planen att åka med dem till klädinsamlingar eller loppis. Ofta kommer kvinnan sig inte för att åka iväg med kläderna och påsarna hamnar i soporna.

Den andra personen är en 22-årig kvinna som äger sex par jeans. Av de paren använder kvinnan alla paren. Kvinnan slutar att använda jeans när de inte längre går att lappa, eller när jeansen består av mer lappar än byxor. Jeansen som inte längre går att använda ger kvinnan endera till sin pappa, som använder dem som trasor i garaget, eller till sin mamma som klipper jeansen till mattor.

Den tredje personen är en 23-årig man. Han äger tre par jeans. Av dem använder mannen ett par, ett par är fel färg, de används dock vid finare tillfällen. Det sista paret hade mannen fått av en bekant i USA under en resa, så de hade fel passform för mannen.

Mannen slutar använda sina jeans endera när han växer ur dem eller när de är riktigt, riktigt söndriga. När mannen inte längre använder jeansen lämnar de endera i skåpet eller så ger han dem till sin pappa som ärver dem.

Den fjärde personen är en 62-årig man som äger fem eller sex par. Mannen använder alla par utom ett, de är nyinköpta och har ännu inte tagits i bruk. Jeansen använder mannen först som lite "bättre byxor", när de fått någon fläck eller annars inte längre ser så snygga ut, använder mannen dem som arbetsbyxor. Mannen slutar att använda jeansen även som arbetsbyxor när de är för söndriga för att användas. Då ger mannen jeansen till sin fru som återanvänder dem.

Den femte personen är en 26-årig kvinna. Hon har sex par jeans i sin garderob. Av de paren använder kvinnan tre par, de övriga tre är i fel storlek och kvinnan ämnar föra dem till loppis. Kvinnan slutar att använda ett par jeans när de inte längre passar eller om de går sönder. Efter att kvinnan slutat använda jeansen åker hon med jeans som är hela till loppis. De som är för söndriga för att sätta på loppis använder kvinnan till återbruk.

Den sjätte och sista personen är en 37-årig kvinna som har omkring åtta par jeans. Av dem använder kvinnan tre par mer eller mindre dagligen. De andra fem paren har fel på modellerna för att jeansen ska ha rätt passform. Kvinnan slutar använda ett par jeans när de gått sönder för mycket. Efter det tar kvinnan tillvara de delar som går att använda och återbrukar de delarna, resten slängs bort.

Av de svar som jag fått av de sex personerna kan man se ett tydligt medvetande om återbruk och viss tanke på klädkonsumtion. Den vanligaste anledningen till att ett par jeans blir liggande i garderoben är fel på storleken eller att jeansen har fel passform. De flesta av personerna som frågades slutade att använda ett par jeans när de hade gått sönder för mycket. En annan orsak var att de inte längre passade. Så gott som alla personer som intervjuades återbrukade jeansen, endera själva eller gav dem till någon annan som återbrukade jeansen.

5. Marthaförbundet

I kapitlet om Marthaförbundet börjar jag med en kort tillbakablick till hur det hela startade, för att sedan se framåt på några av de textila projekt som marthorna genomfört. Marthorna har funnits i mitt liv sedan barnsben, hemma kokas mat med recept ut Martha kokboken och kvinnor i min familj har länge hört till den lokala Marthaföreningen. Deras arbete med återanvändning, och då framför allt återanvändningen av jeans, kom jag i kontakt med under min praktikperiod vid Strömsö. Vid Strömsö gjordes ett specialprogram med fokus på återanvändning, en hel kväll ägnades åt att ge tips om hur man kunde återanvända mera. Allt från mat som datumen gått ut på till en modevisning med produkter gjorda av återanvänt material.

Figur 9 Marthaförbundet

5.1 Historia

År 1899 lades grunden till det som vi idag känner till som Marthaförbundet. Om Marthaförbundets historia skrivs det i boken *Martha – kvinna i tiden*, Red. Sheila Liljeberg-Elgert, utgiven av Finlands svenska Marthaförbund 1999. Vid tiden 1899 hörde Finland ännu till kejsardömet Ryssland. Detta var ingen lätt tid för det finska folket, framför allt inte under generalguvernör Nikolaj Ivanovitj Bobrikoffs tid. De åsikter och åtgärdanden som Bobrikoff och kejsare Nikolaj II hade, bidrog till initiativet att starta rörelsen som sedan skulle komma att bli Marthaförbundet. Efter att den nya

generalguvernören Bobrikoff stigit till sin post kom förändringar som skulle förryska det finska folket. Ryskan skulle göras till huvudämne även i flickskolorna, ett sätt att få in det ryska kejsardömet i hemmen, via kvinnorna i familjen.

Droppen som utgjorde startskottet för grundandet av en förening för kvinnorna i Finland, var inte bara februarimanifestationen som upprörde hela landet, utan även ett brev till Lucina Hagman, kvinnan som startade hela Martha rörelsen. I brevet, som skrivits av en av Hagmans goda vänner Charlotta Lydecken, beskrevs de usla förhållandena och förryskningsåtgärder som befolkningen i Gränskarelen fick utstå. Befolkningen som bodde i Gränskarelen, vid den norra sidan om Ladoga, hade ingen möjlighet att utbilda sig på sitt eget modersmål, istället hade det i området grundats ryska skolor och ryska präster hade skickats dit. Gränskarelen led av armod, elände och brister i många avseenden, både i fråga om materiella förnödenheter och kulturellt sett.

Lucina Hagman kände att hon inte längre bara kunde stå och se på, och tillsammans med skolföreståndarinnan Alli Nissinen beslöt hon att ta tag i saken och grunda en förening för alla kvinnor i hela landet. Snart anslöt sig flera kvinnor med samma syn och entusiasm. De ville bilda en förening som hade som syfte att gynna hemmens bästa och väcka ansvarskänslan för den enskilda människan, familjen och samhället hos kvinnorna.

Det första mötet hölls den 23.3.1899, då under namnet ”Bildning i hemmen”. Detta namn kom att ändras efter att stadgan för ”Bildning i hemmen” inte godkänkts. Ordet ”bildning” lät för farligt i guvernörens öron. Man bytte namn till Martha, ett täcknamn med anspelning på bibelns Martagestalt. Ett namn med anknytningar till religion och hushåll var lagom naivt och ofarligt, något som kvinnor i alla tider sysslade med.

Föreningen Martha, som den då hette, leddes till en början endast av utbildade kvinnor och kvinnor från de högre samhällsklasserna och riktade sig till allmoge- och arbetarkvinnorna. Kvinnorna arbetade med att utbilda kvinnorna ute på landsbygden om bland annat barnuppfostran, hygien i hushållet och matlagning. Föreningen Marthas kärna var att väcka allmoge- och arbetarkvinnorna till insikt om den stora betydelsen av ett gott hem och kvinnans plikt att upprätthålla ett sådant.

Tidigt kom man igång med att ge ut olika små skrifter som kvinnorna kunde ha hjälp av i det dagliga livet. Sådana skrifter var exempelvis ”Lär ditt barn lyda” som berättade på ett enkelt sätt med en målade och livfull beskrivning hur en mor skulle göra för att få olydiga barn att uppföra sig. Ett annat exempel är ”Hygien i allmogehem och späda barns vård”,

i vilken författarinnan talade för frisk luft och renlighet. Detta för att råda bot på de skadeinsekter, kvalster och bakterier som frodades i hemmen på den tiden.

Vetskapen om Martha spriddes i landet genom att kvinnorna, medlemmar i föreningen som kallades emissarier, åkte runt och värvade kvinnor ute i landet. Föreningar grundades på de orter i landet dit emissarierna hade rest för att berätta om Martha. Emissariernas uppgift var att informera kvinnorna i landet om föreningens verksamhet. Dit hörde uppfostran av barn och ungdomar, arbete för samhällets väl, det goda exemplets makt, sannfärdighet, nykterhet, hälsovård, hemvård, renlighet och ordning. Föreningens verksamhet var mångsidig och därtill hörde rådgivning i hemmen, skolundervisning och symöten.

5.2 Textilarkivet

Textilarkivet är ett treårigt samarbete mellan Marthaförbundet, Korsholms 4H och Svenska Yrkesinstitutet som inleddes 2005 för att dokumentera och undersöka textiltraditioner i svenska Österbotten. I Marthasalen i Bygdegården i Malax finns ett ordspråk målat på väggen, ordspråket lyder ”Låt oss göra hemmen varma”. Detta syftar inte bara på de textilier som finns i hemmen, men textilierna i hemmen har och har haft stor betydelse för trivseln. Idag köper vi stora delar av de textilier som används i hemmen, men förr tillverkades de av kvinnorna i hemmen. Ordspråket beskriver också det arbete som haft stor betydelse inom martharörelsens verksamhet sedan den grundades.

I boken ”Marthornas textilskatter”, Camilla Ostberg & Anna-Maija Bäckman, 2007, har man samlat bilder av de textila traditioner och dagens textila kunnande som finns i landskapet. Projektet Textilarkivet började med att man skickade ut ett brev till 200 lokala, österbottniska marthaföreningar. I brevet beskrev man projektet och bad att föreningarna skulle skicka in ett bidrag som skulle representera textiltraditionen i föreningens verksamhetsområde.

Man fick in ett stort urval av textilier från alla de 200 föreningarna, kansliet i Vasa översvämmades av vepor, ranor, broderade dukar osv. Materialen som man fick in bestod av vävda, stickade, virkade, sydda och broderade textilier. Av textilierna fotograferades största delen, av de arbeten som det kom in flera liknande valde man ut ett bidrag som fick representera hela gruppen. Textiltraditionen har varit vid liv under långa tider i Österbotten, detta påvisar de material som samlades in. Förutom gamla arbeten, sändes även nya arbeten som tillverkats efter äldre förebilder in. Därtill hittar man textilier bland materialet, som tillverkats med inspiration från gamla arbeten. Till de nya textilierna har

man kunnat låna någon rand från en folkdräktsväv till en löpare eller använts sig av mönstret från ett strumpskafth till en tröja.

Man kan även se på de insamlade textilierna att marthorna inte varit rädda för att ta in nya tekniker från tidningar och böcker i sina arbeten. Återanvändning ser man också att har varit viktigt för de ekonomiska och husliga marthorna. Både i materialen kan man se återanvändning, men också i det att man kunnat återanvända någon teknik eller ett mönster från något gammalt plagg.

5.3 Garderoben

Garderoben är ett pågående projekt som vill inspirera till en mer hållbar klädkonsumtion. Genom projektet vill marthorna uppmana folk att vara smartare och med större omsorg välja plagg och göra mer medvetna val till innehållet i sin egen garderob. Med projektet garderoben vill Marthaförbundet ge olika tips på hur man kan klä sig mer miljösmart och minska sin konsumtion i dagens slit-och-släng samhälle. På detta sätt kan var och en hjälpa till att minska den totala mängden textilavfall i världen. Marthorna vill att man innan man köper ett plagg ser efter plaggets ursprung och plaggets andrahandsvärde, att man väljer ett plagg som är värt att vårda och reparera för att det ska få ett så långt liv som möjligt.

Figur 10 Garderoben

I marthornas broschyr ”Garderoben – Stilsmartha tips för en hållbar textilkonsumtion”, Tessa Turonen & Ida Haapamäki, 2013, finns en hel del information om hur man ändrar på sina konsumtionsvanor och sitt tänk kring kläder. Mycket av det som ligger i våra garderober går att fixa till för att uppnå de trender som vi ser på tv och i tidningar. På marthornas hemsida martha.fi och i broschyren ”Garderoben” finns ett flertal tips och beskrivningar på hur och vad man kan göra. Endera för att uppdatera ett gammalt plagg

man inte längre känner att är modernt eller vad man kan göra av gamla plagg man inte längre använder för att ge dem ett nytt liv.

Projektet Garderoben är det som jag i mitt examensarbete jobbat tillsammans med. Mellan 18 och 24 april 2016 ordnade Marthaförbundet en kampanjvecka inom ramen för projektet Garderoben. Under denna vecka uppmanade marthorna till konsumenternas eftertanke kring klädproduktion och klädkonsumtion. Marthaförbundet och Marttaliitto uppmärksammade textilkonsumtionen under den veckan med att publicera artiklar, tips och inspiration. Varje dag under veckan publicerade Marthaförbundet på sin hemsida, martha.fi, en artikel per dag som belyser vår klädkonsumtion eller klädindustrin.

Utöver artiklar om klädindustrin och klädkonsumtion publicerades tips och inspiration. I dessa inlägg fanns tips och beskrivningar på hur man kan återanvända sina avlagda jeans. Under veckan publicerades även inspirations artiklar på hur man kan piffa upp exempelvis gamla trädgårdsdynor genom att sy överdrag av gamla jeans till dynorna.

6. Vad kan man göra av sina gamla jeans?

Jag har sedan länge sytt om gamla kläder till nya plagg eller produkter. Framför allt jeans har jag tyckt att varit ett bra material att jobba med. Det är ett material som är slitstarkt och mångsidigt. Redan innan jag började min utbildning vid Novia återanvände jag gamla jeans. Jag kommer ihåg en dag när jag hade legat hemma några dagar med flunsa och började vara trött på att bara ligga ner, då drog jag fram mammas symaskin i vardagsrummet och grävde fram ett par gamla jeans och lite andra restbitar. Av allt detta skapade jag en handväska som jag länge funderat på att sy åt mig.

Figur 11 Handväska av återanvända jeans

Tanken på att göra ett projekt kring jeans har jag egentligen haft under hela min högskoletid. Under första eller andra året (jag kommer inte ihåg säkert) när vi hade

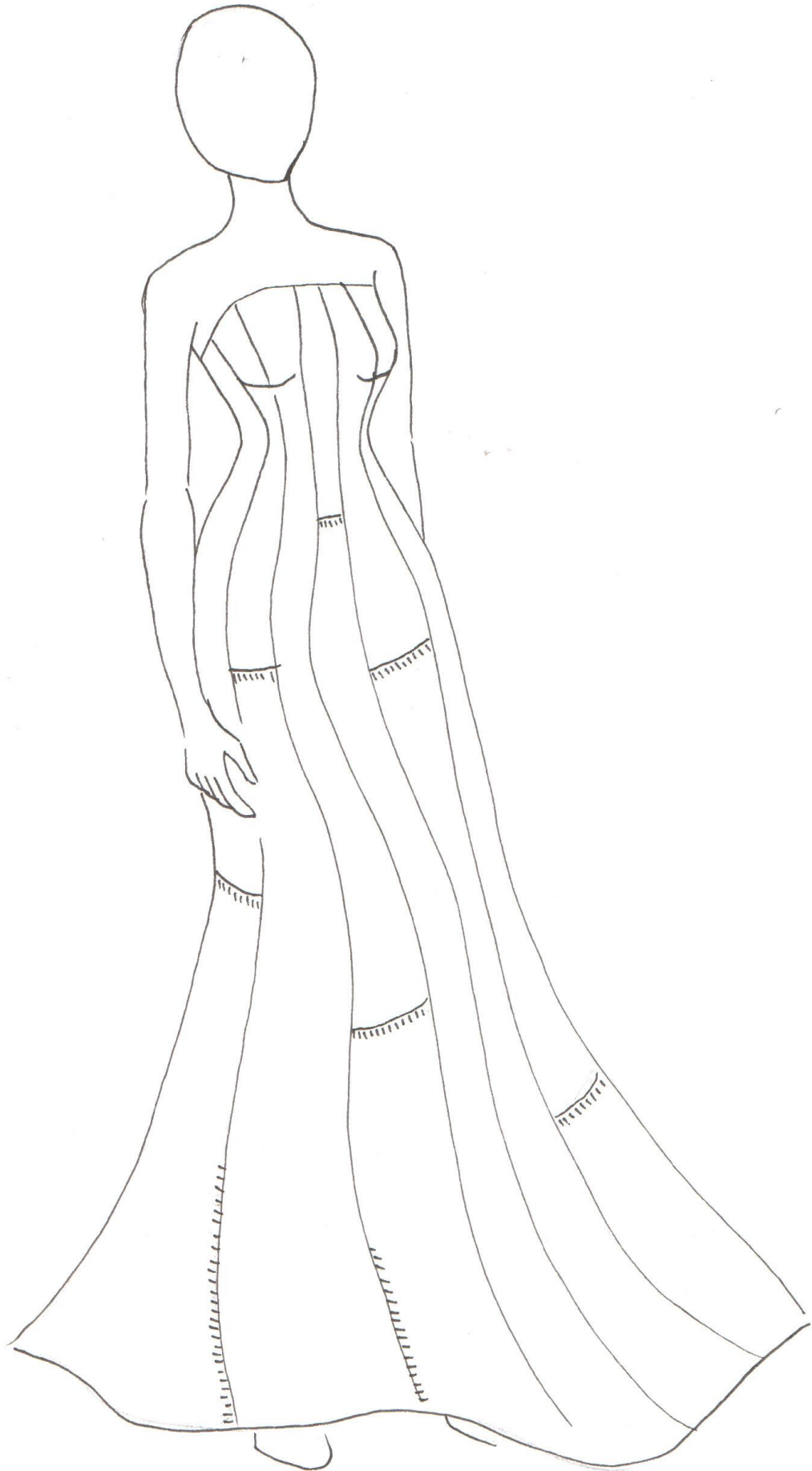

materiallära lärde jag mig vilka enorma resurser det krävdes för att producera bomull. Jag kommer ihåg att vi lärde oss att för att producera ett enda par jeans går det åt omkring 10 000 liter vatten. Sedan dess har jag skissat och funderat på olika produkter och plagg man kunde göra för att återanvända jeans.

6.1 Planering

Till en början tog jag kontakt med Marthaförbundets ekologirådgivare i Vasa, Anita Storm, för att fråga om Marthaförbundet över huvudtaget var intresserade av att göra ett samarbete. Tanken på ett samarbete med just Marthaförbundet väcktes under TV-programmet Strömsös specialsändning ”Rester och Gäster på Strömsö” som sändes i september 2015. Anita Storm medverkade där som kommentator och expert som svarade på frågor från tittare. Storm berättade också i programmet om marthornas kampanj ”Garderoben” och hur de jobbar för att uppmärksamma klädkonsumtion och återanvändning.

Anita Storm svarade snabbt att ett samarbete kring jeans lät som något intressant och vi bestämde ett möte för att gå igenom lite idéer och planer. Redan innan jag tog kontakt med Anita Storm hade jag en massa idéer kring återbruk av jeans. Till en början hade jag stort fokus på vilka klädesplagg man kunde framställa av gamla jeans. Bland mina skisser hade jag även några större projekt, bland annat två långklänningar, dessa hade jag till en början tänkt framställa. Efter det första mötet med Anita Storm kom vi fram till att de idéerna nog var väldigt intressanta och kunde vara fina att framställa som exempel på att man verkligen kan göra fantastiska saker av jeans, men vi kom även fram till att klänningarna inte skulle passa in i sammanhanget. Klänningarna skulle inte ha någon praktisk funktion, de skulle antagligen bara lämna som skådebröd, vilket inte vore speciellt hållbart.

Figur 12 Skiss Långklänning 1

Jag fick nu börja leta fram alla gamla skissblock med idéer som var möjliga att utgå ifrån och spåna på nya idéer som marthorna kunde tänkas vara intresserade av. Vi träffades på ett café och diskuterade vilka önskemål marthorna hade på produkter och vilka idéer jag redan hade. Under vårt första möte kom vi fram till att jag skulle planera några produkter inom de områden som marthorna är mest aktiva: i köket, i trädgården och med friluftsväsende aktiviteter.

Efter det första mötet skissade jag en massa förslag på produkter. Både nya produkter och produkter utgående från gamla skisser som jag grävt fram för att om möjligt ha som grund till produkterna. Jag skissade även upp en mindre kollektion kläder som man enkelt kunde sy av gamla jeans.

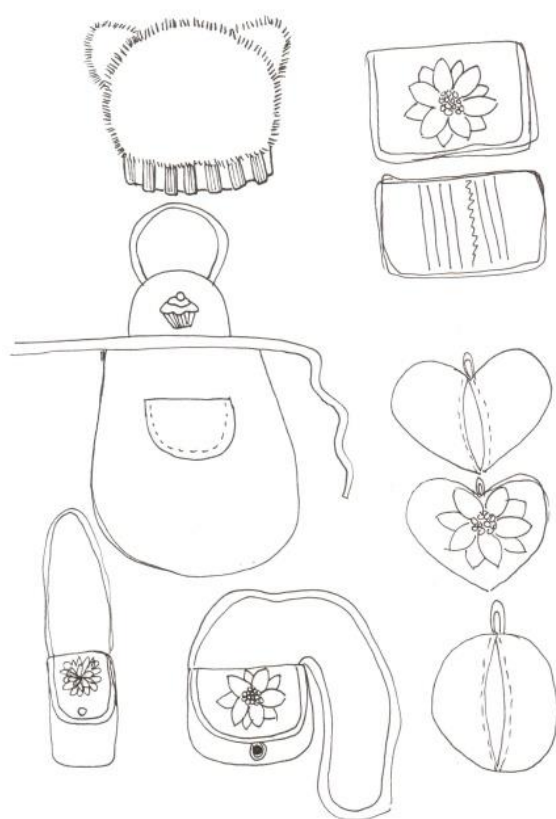
Vid vårt andra möte visade jag upp mina idéer och vi funderade lite på hur man kunde göra dem och vilka egenskaper produkterna behövde. Storm gav mig också några böcker med material som jag kunde ha nytta av och en hel hög med avlagda jeans som behövde få ett nytt liv. Under mötet kom vi slutligen fram till fyra produkter som jag skulle producera, framför allt en sommarklänning som kunde passa åt marthorna, och som kunde bli en slags ”marthaklänning”. De andra produkterna, som jag skulle producera var, en grillvante, ett sittunderlag och en picknickryggsäck.

Figur 13 Skiss Långklänning 2

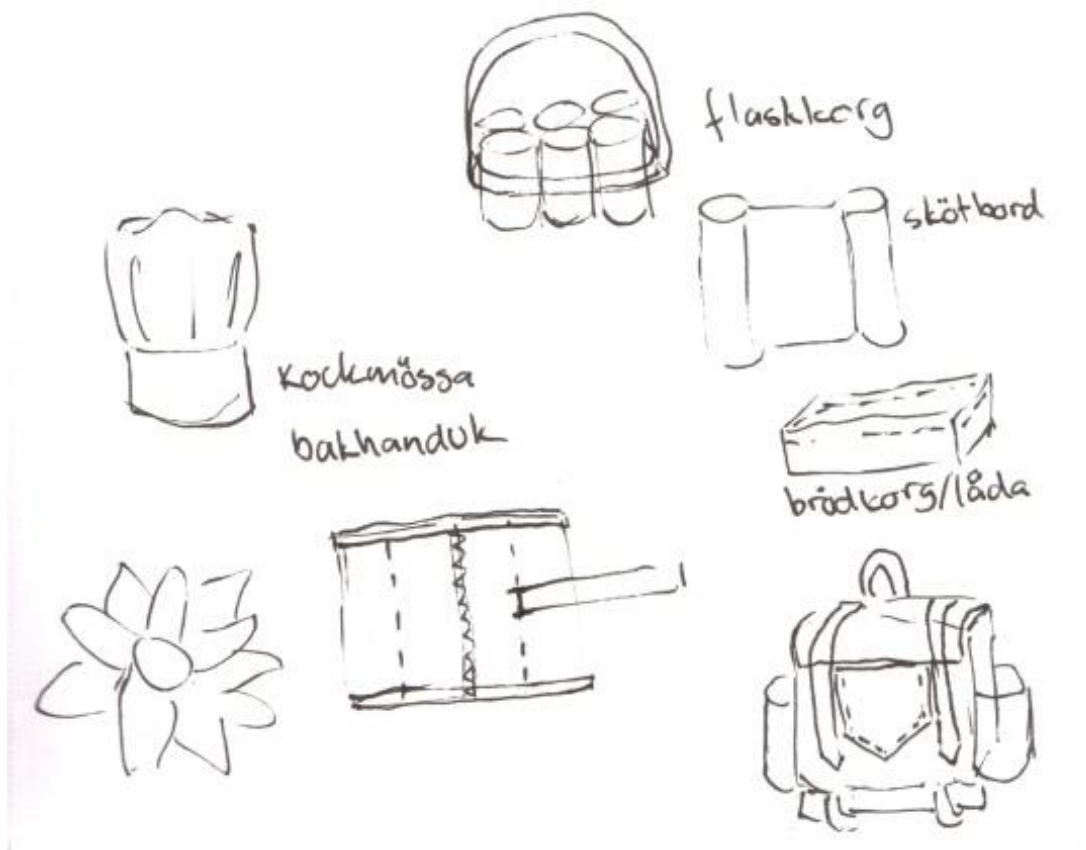
6.2 Skisser

Till en början utgick jag från gamla skisser som jag sparat sedan tidigare. I många av mina gamla skissblock finns små skisser och planer på vad man kunde göra av gamla jeans. Utgående från de idéer som fanns gick det att ta inspiration eller någon del till nya produkter. Skisserna går att dela in i kategorier, beroende på vilka ändamål produkterna har, det finns produkter för köket, trädgården, fritids sysselsättningar, utflykter och även ett antal klädesplagg som kunde göras av avlagda jeans.

Figur 16 Äldre skisser

Produkterna som producerats till examensarbetet är en picknickväska med tillhörande sittunderlag, en grillvante inspirerad av marthornas ”marthahjärta” och en sommarklänning. Grillvanten kommer ursprungligen från en gammal skiss och idé kring att göra en hjärtformad grillvante så att hjärtats sidor utgör själva vanten. ”Marthahjärtat” passade in med tanke på att marthorna har ett flertal produkter bland sina tips som går i samma tema. Sommarklänningen utformades tillsammans med Anita Storm som tyckte att en klänning med ärm skulle tilltala många.

Figur 14 Skisser kök och trädgård

Figur 15 Skisser kläder

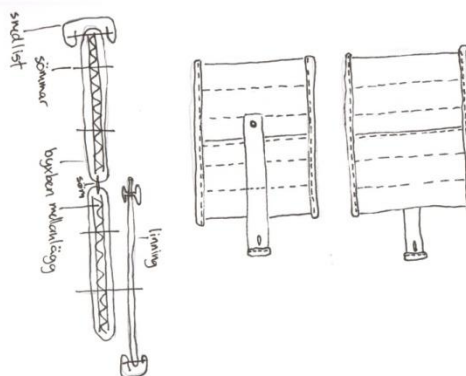
Till en början hade jag planerat en klänning med hängslen, var man inte skulle behöva sprätta så mycket och man skulle kunna ta till vara linningen och knäppningar. Den klänning vi sedan enades om, med en liten ärm och A-linje form, hade i planeringsfasen en rakare skärning. Vid planeringen av mönstret kom jag fram till att en prinsessskärning skulle vara enklare att sy och större del av jeansen kunde tas till vara. Prinsessskärningen är även en skärning som är smickrande för de flesta kroppsformer, vilket också bidrog till valet av skärning. Klänningen är av enkel modell, med ett mönster i flera bitar så att man kan få ut så många bitar som möjligt ur jeansen utan att behöva skarva.

6.3 Produkter

Produkterna är utformade så att de ska vara så enkla som möjligt att genomföra, eftersom alla ska kunna göra dem själva utan att behöva ha stor erfarenhet av sömnad. Att komma på och utforma produkter som ska vara enkla att förklara hur man gör dem och enkla att göra, är inte det lättaste. När man själv är van att sy och vet hur man ska göra och vet hur en maskin fungerar, är det inte så lätt att tänka ut hur någon som inte använder en symaskin speciellt ofta ser på saken. Det svåraste med att planera produkterna har varit att få dem så enkla som möjligt, utan allt för många svåra detaljer.

Figur 17 Sittunderlag

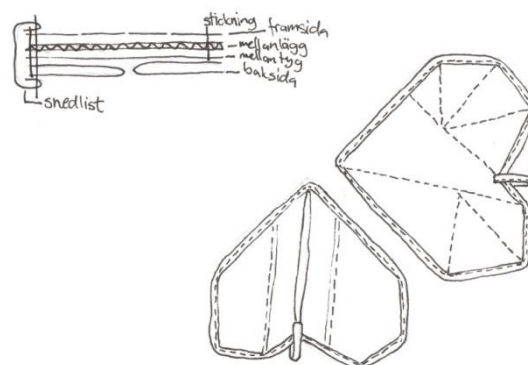

Figur 18 Skiss till sittunderlag

Sittunderlaget är den lättaste produkten. Den består bara av två avklippta delar av byxbenen. Som fyllning eller mellanlägg till sittunderlaget tog jag några restbitar av ull, jag kunde lika bra ha använt mig av en gammal stickad tröja som inte längre används. Linningen från jeansen fick också en funktion, som rem att hålla ihop sittunderlaget med när man rullar ihop det. Till de klippta kanterna har jag använt snedlist som klippts från en avlagd skjorta. Från ett par jeans borde man få två sittunderlag gjorda på detta sätt, beroende dock på storleken på sittunderlaget och storleken på byxorna.

Figur 19 Grillvante

Figur 20 Skiss till grillvante

Grillvanten görs av restbitar som lämnats kvar från exempelvis tidigare projekt. Vantens framsida är gjord i dekorativ lappteknik, till det kan man använda restbitar för att få olika nyanser bland lapparna. Till de andra delarna behöver man ena byxbenet från ett par jeans, från det får man insidan av vanten och baksidorna till vanten. Som mellanlägg använde jag här också restbitar av ull, men här kunde man även använda sig av en avlagd tröja. Grillvanten kantades med snedlist som klippts från en gammal avlagd skjorta. Av ett par jeans kunde man sy sig två stycken grillvantar, beroende på byxornas storlek.

Figur 21 Skiss

Figur 22 Marthaklänning

Till klänningen behövs cirka två och ett halvt par jeans. Klänningen har prinsessskärning och består av sammanlagt 10 delar, ärmarna inräknade. Man får ut en mönsterdel per byxben av jeansen. Klänningen är enkel att sy och man kan välja om man kantar den med kantband eller bara fällar den. Kantbanden till klänningen jag sydde klippte jag till från en gammal flanell skjorta, det blev mjukt och behagligt mot kroppen. Linningen från ett par byxor används som knäppningslist på ena sidan.

Picknic ryggsäcken görs av ett eller två par jeans, beroende på jeansens storlek. Mönstret till picknic ryggsäcken går att använda till att sy en helt vanlig ryggsäck om man vill. Picknic ryggsäcken har behållare eller fickor på sidorna där man kan förvara vattenflaskor eller dricksglas eller muggar. På insidan sys en av bakfickorna fast som fack åt exempelvis bestick. Den andra bakfickan kan sys på väskans framsida, där man kan förvara någon småsak, exempelvis tändstickor. Facken eller fickorna kan man utöka efter tycke och smak, vill man ha fler fickor att förvara saker i så syr man fast alla fickor som kommer från jeansen man använt. Vill man ha fickor som sakerna inte ramlar ur, så kan man sy fast dragkedjan från jeansen så att fickan går att stänga och öppna. Linningen från jeansen kommer till användning här också. Den sprättar man loss och klipper till i lagom långa bitar, remmarna syr man sedan fast på undersidan av ryggsäcken. Remmarna spänds kring sittunderlaget så att man inte behöver gå och bära på det.

Figur 23 Picknic ryggsäck

6.4 Beskrivningar

Till var och en av produkterna hör en beskrivning av hur man går till väga för att sy produkterna. Sittunderlaget och grillvanten med tillhörande beskrivningar publicerades på Marthaförbundets hemsida, martha.fi, i samband med Garderobenveckan 18-24 april 2016. Beskrivningarna hittar man framöver på Marthaförbundets hemsida bland deras andra tips och råd på en hållbarare konsumtion. Senare har även beskrivningar av ryggsäcken och klänningen publicerats. Beskrivningarna är skrivna i enkla steg att följa när man själv vill sy produkterna.

Figur 24 Pannlapp/Grillvante i lappteknik

Beskrivning för Pannlapp i lappteknik

Material behov: avlagda jeans, avlagd stickad tröja eller annat passligt mellantyg, avlagd bomullsskjorta

Gör såhär:

1. Mönster från "Kudde i lappteknik" (finns på martha.fi) Marthahjärtat, skriv ut två i lämplig storlek (samma storlek)
2. Börja med insidan av pannlappen, klipp ut hjärtat ur pappret och nåla fast på tillräckligt stor del av jeansen och av den stickade tröjan som blir som mellanlägg, lägg till 1 cm till sömsmån när du klipper ut
3. Klipp hjärtat mitt itu så att det blir två hjärthalvor, klipp bitarna mot vikt kant, så de vikta kanterna bildar mitten av hjärtat och lämnar en öppning
4. Klipp ut det andra hjärtat och klipp isär mönsterbitarna för att använda dem som mönsterdelar, kom ihåg 1 cm sömsmån här också
5. Sy ihop delarna, pressa isär sömmarna varefter

6. Placera delarna med lapptechnikhjärtat underst, sedan mellanlägget och sist det hela hjärtat, sy stickningar i sömmen mellan delarna på lapptechnikshjärtat
7. Placera hjarthälvorna mot sidan med det hela hjärtat, med de vikta kanterna mot varandra på mitten av det hela hjärtat
8. Klipp snedremсор av bomullsskjortan, de klipps snett över skjortan, ca 4 cm bred remsa, skarva ifall det behövs, vik sedan in kanterna mot mitten och stryk remsan
9. Sy fast snedremsan kring kanten på pannlappen

Figur 25 Sittunderlag

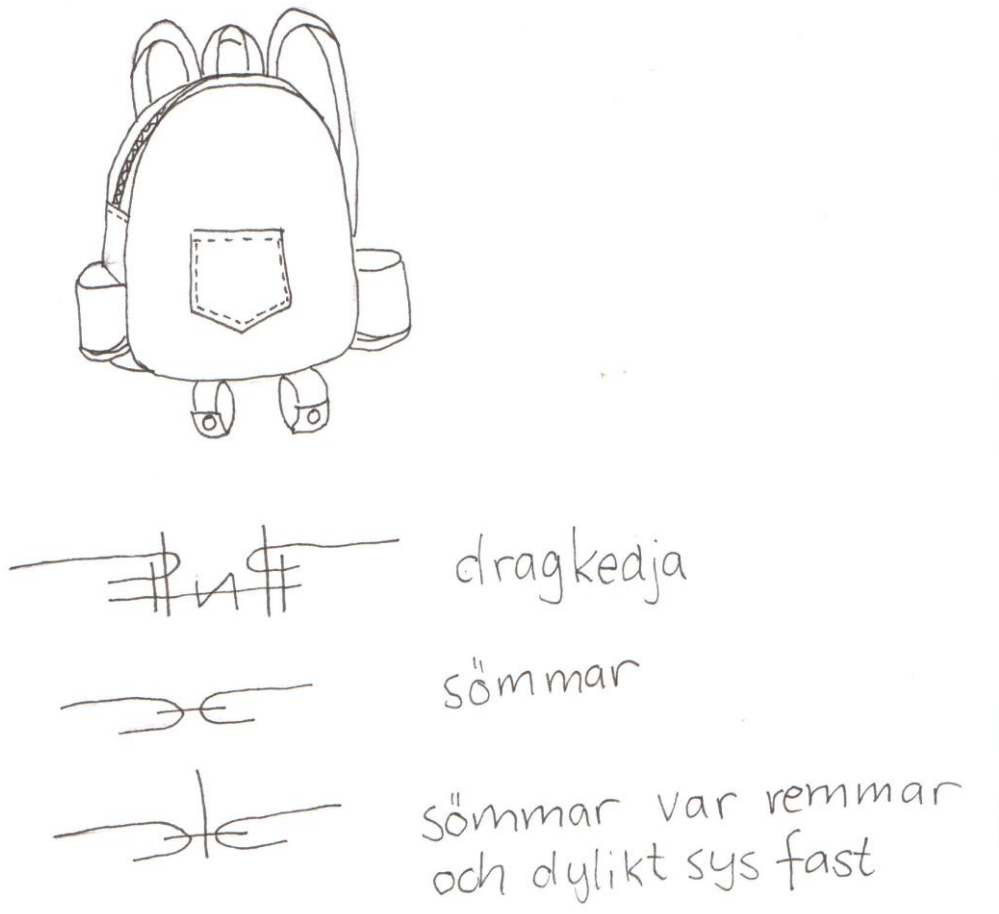
Beskrivning för Sittunderlag

Material behov: ett par avlagda jeans, en avlagd stickad tröja, en avlagd bomullsskjorta

Gör såhär:

1. Klipp bort sömmen längst ner på jeansen, klipp av benen i 30 cm långa bitar
2. Sy ihop ”benbitarna”, sömmarna räta mot räta (enklast med den tunnare sömmen) och sy ihop från insidan (man kan vara tvungen att sy från båda öppningarna) så att man får två hopsydda rör

3. Klipp ut bitar av tröjan, lika stora som "benbitarna" de placeras inuti "benen"
4. Sprätta loss linningen av byxorna, sy ihop den sprättade delen (eller klipp bort linningen från byxorna) använd knappen och knapphålet (linningen räcker till flera sittunderlag)
5. Klipp till linningen till en lagom lång del som placeras på sittunderlaget, sy några stickningar på underlaget så tröjdelen hålls på plats, vid ena stickningen sys linningen fast
6. Klipp snedremсор av bomullskjortan, de klipps snett över skjortan, ca 4 cm bred remsa, skarva ifall det behövs, vik sedan in kanterna mot mitten och stryk remsan
7. Sy fast snedremсорn på de råa kanterna på sittunderlaget och på den råa kanten av linningen (går också att sick-sacka kanterna om man tycker det är enklare) sy ett nytt knapphål eller sy fast en ny knapp, beroende på vilken del av linningen du använt

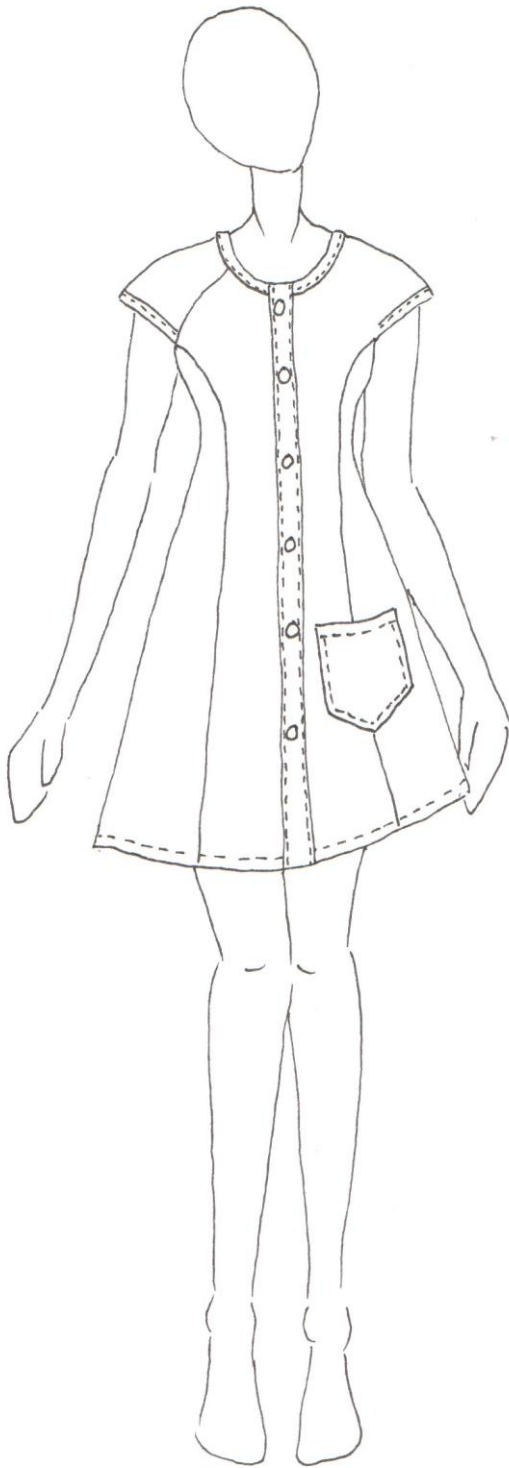

Figur 26 Teknisk skiss Picknick Ryggsäck

Beskrivning för Picknick ryggsäck:

Material behov: 1-2 par jeans, 1 dragkedja, 2 knäppen för justerbara remmar, 2 metallringar

1. Rita upp en rund form som är aningen plattare undertill, i den storlek du vill ha ryggsäcken. Det här blir mönstret till fram- och baksidan av ryggsäcken. Räkna med 1 cm sömsmån runt alla delar.
2. Mät längden på dragkedjan. Rita en rektangel som är så bred som du vill att väskan ska vara och så lång som väskans fram- och bakdel är runt, lägg till 4 cm extra för sömsmåner. Mät ut på rektangeln hur lång dragkedjan är, klipp av rektangeln där och klipp den delen som är lika lång som dragkedjan på hälften. De här delarna sys fast på varsin sida av dragkedjan, och sedan sys delen ihop med resten av rektangeln så att det blir en cirkel.
3. Sprätta bort bakfickorna från byxorna, de sys sedan fast på insidan eller utsidan av väskan för förvaring. Om man vill kan man sy fast korta dragkedjor vid fickornas öppning så går facken att öppna och stänga.
4. Till behållarna på sidorna mäter man kring en dricksflaska för att få längden på hållaren och sedan en mindre bit som sys fast under så att flaskan inte åker ur. Behållarna sys fast i samband med att man syr ihop listen som utgör djupet på väskan och väskans fram- och baksida
5. Klipp ut lagom breda remmar, var knäppena och ringarna sys fast för att få justerbara remmar, har man inga knäppen mäter man ut lagom långa remmar och syr fast dem som de är. Remmarna sys fast i samband med att man syr ihop listen som utgör djupet på väskan och väskans fram- och baksida.
6. Linningen från ett par byxor klipper man lagom långa bitar av som fållas, endera med sick-sack eller snedlist, och så sys de fast undertill på väskan. Linningen blir som remmar var man kan spänna fast sittunderlag.

Figur 27 Skiss Marthaklänning

Beskrivning Marthaklänning:

Material behov: Två och ett halvt par jeans. Alternativ snedlist. Passande knappar.

1. Ta dina egna mått, gärna om någon kan ta måtten åt dig. Måtten du behöver är bystvidd, midjevidd och höftvidd.

2. Förstora upp mönstret i lagom storlek. (OBS! Mönstret är ritat utan sömsmån, så kom ihåg att räkna med den.) Rita utsvängningen enligt pilarna på mönstret, från var mönstret går in. Mät ut önskvärd längd från halsringningen vid axeln.
3. Sprätta bort linningar, de används senare till knäppningslist. Sprätta upp byxorna i ena sidosömmen så att du ser hur stor yta du har att jobba med. Placera ut mönstret på byxbenet och klipp ut alla mönsterdelar med en centimeters sömsmån kring hela mönsterdelen. Du kan bli tvungen att skarva ihop jeansen för att få mönsterdelarna utklippta.
4. Sick-sacka eller överlocka kanterna på mönsterdelarna. Sy ihop framdelarna med sidoframdelarna, sidoframdelarna med sidobakdelarna och sidobakdelarna med bakdelen. Sy ärm delarna sist.
5. Fälla ärmhålen, halsringningen och fällerna, eller så syr du snedlist utmed ärmhålen, halsringningen och fällerna.
6. Sy fast linningarna i framstycket så att de blir knäppningslister. Sy knapphål på den yttre listen och sy fast knappar på den andra listen.

6.5 Publicering

Som ett resultat av projektet publicerades mina beskrivningar och produkter i Marthornas egen tidsskrift, Nya Martha. Beskrivningarna publicerades med jämna mellanrum i tidsskriften, det hela blev lite av en följetång. Hittills har bara grillvanten och klänningen publicerats i Marthornas tidsskrift, alla beskrivningar går däremot att hitta på Marthornas hemsida, Matha.fi. Till flera av produkterna gjordes det även filmer när jag visade hur man gjorde produkterna. Filmerna publicerades tillsammans med beskrivningarna på Marthornas hemsida. Produkterna blev skickade med Marthornas fotograf Karin Lindroos, efter att vi filmat processen att göra produkterna.

Figur 28 Grillvante urklipp

Den mest direkta respons jag fått på mina beskrivningar är framför allt från Facebook, var artiklarna med beskrivningarna har publicerats i samband med att de laddats upp på Marthornas hemsida. Beskrivningen av klänningen har fått 37 gillamarkeringar, två kommentarer och en siddelning sedan den laddades upp den 6 oktober 2016 (<https://www.facebook.com/marthaforbundet/photos/a.186441794710547.38144.186437244711002/1206655379355845/?type=3&theater>). Inlägget med länk till beskrivningen av grillvanten har nu fått 24 gillamarkeringar sedan det laddades upp den 21 april 2016 (<https://www.facebook.com/marthaforbundet/photos/a.186441794710547.38144.186437244711002/1096035440417840/?type=3&theater>). Den första produkten som publicerades var sittunderlaget och det inlägget har fått 41 gillamarkeringar, en kommentar och blivit

delat tre gånger. Detta sedan inlägget publicerades den 18 april 2016 (<https://www.facebook.com/marthaforbundet/?fref=ts>).

Figur 29 Klänning urklipp

Figur 30 Klänning urklipp

7. Avslutning

Under tiden jag skrivit mitt examensarbete har jag lärt mig många saker, exempelvis hur viktigt det är med återbruk. När man går i butiker och köper kläder eller bara går runt och fönstershoppas, så tänker man kanske inte på resan kläderna har gått igenom för att slutligen hänga på klädhängaren fram för en. Man tänker inte på alla de som jobbat för låga löner och i dåliga förhållanden för att vi ska kunna gå in i butiker och impuls köpa en t-skjorta för fem euro.

När man vet många av de skeden som kläderna går igenom, från att vara en planta på bomullsplantagen till att vara ett par jeans i butiken, så blir man mer noggrann med att se efter var byxorna tillverkats och vilket material byxorna är tillverkade i.

Jag har också blivit mer medveten om min egen klädkonsumtion och mina egna vanor. Samarbetet med Marthaförbundet har varit en rolig upplevelse, att få inspirera andra till att återbruka är väldigt roligt. Det är väldigt viktigt att återanvända och att allt flera börjar

återanvända sina avlagda kläder. Inte bara i liten skala av privatpersoner, utan även att stora klädföretag börjar tänka på konsekvenserna och börjar använda sig av återanvändning och återvinnig.

Att få genomföra projektet att återanvända jeans har länge varit en plan som jag bara väntat på att hitta tillfälle att genomföra. Jag kommer antagligen att fortsätta återanvända mina och andras jeans, idén om att starta ett företag och börja sy några enkla och tidlösa modeller har börjat växa under tiden jag skrivit mitt examensarbete. Om inte annat hoppas jag att jag får fortsätta planera produkter av återanvända jeans för Marthaförbundet.

Källförteckning

Skriftliga källor:

Eriksson, H. Rabatt till mera avfall. *Österbottens Tidning* (20.4.2016), s. 7

Eriksson, H. Högt pris för billigt mode. *Vasabladet* (27.4.2014), s. 20-25.

Martha- kvinna i tiden, Red. Sheila Liljeberg-Elgert, (1999) Helsingfors: Finlands svenska Marthaförbund r.f.

Media Familjelexikon Del 1, Red. Backström, L. (1984) Stockholm: Bonnier Fakta Bokförlag samt Tammi-Lidman

Ostberg, C. & Bäckman, A-M. (2007). *Marthornas textilskatte*, Vasa: Finlands svenska Marthaförbund r.f.

Turonen, T. & Haapamäki, I. (2013). *Garderoben – Stilsmartha tips för en hållbar textilkonsumtion*, Helsingfors: Finlands svenska Marthaförbund r.f.

Källor från internet:

H&M <http://hm.com> (Hämtat: 19.04.2016)

Marthaförbundet <https://www.facebook.com/marthaforbundet/?fref=ts> (Hämtat: 17.4.2017)

Naturbloggen <http://naturbloggen.com/skillnaden-mellan-ateranvandning-och-atervinning/> (Hämtat: 23.04.2016)

Råd och Rön http://www.radron.se/globalassets/pdf-tidningen/rrnr7-2011_jeans.pdf
(Hämtat: 10.03.2016)

Sveriges Tekniska Forskningsinstitut
<https://www.sp.se/sv/index/research/.../Reuse%20antologi.pdf> (Hämtat: 10.3.2016)

WWF <http://www.wwf.se/source.php/1119894/bomull%20avtryck%20s9.pdf> (Hämtat:
10.03.2016)

WWF www.wwf.se/source.php/1158130/ekofotavtrycktidningen.pdf (Hämtat:
10.03.2016)

Bildkällor:

Figur 1: *Media Familjelexikon Del 2, s. 77*, Red. Backström, L. (1984) Stockholm:
Bonnier Fakta Bokförlag samt Tammi-Lidman

Figur 2: *Media Familjelexikon Del 2, s. 77*, Red. Backström, L. (1984) Stockholm:
Bonnier Fakta Bokförlag samt Tammi-Lidman

Figur 3: *Media Familjelexikon Del 2, s. 77*, Red. Backström, L. (1984) Stockholm:
Bonnier Fakta Bokförlag samt Tammi-Lidman

Figur 4: *Det Bästas Stora Världsatlas, s. 60*, Den engelska editionen framställd av
Reader's Digest Association Limited. Planerad och redigerad under ledning av Debenham,
F. huvudredaktör för svenskupplaga W:son Ahlmann, H. (1966) Reader's Digest Ass. Inc.

Figur 5:

<https://www.google.com/maps/place/Aralsj%C3%B6n/@44.9687543,62.4162087,5.5z/data=!4m2!3m1!1s0x41ed23b49bf6100f:0x3cde954279e8d69> (Hämtat: 27.04.2016)

Figur 6: http://www.martha.fi/sv/start/article-89465-49911-dina-jeans-men-vem-tjanar-pa-ditt-inkop?offset_89465=2 (Hämtat: 23.04.2016)

Figur 7: <http://hm.com> (Hämtat: 19.04.2016)

Figur 8: Egen bild

Figur 9: <http://martha.fi/sv/kontakt/press/> (Hämtat: 29.04.2016)

Figur 10: <http://martha.fi/sv/start/projekt/garderoben/> (Hämtat: 29.04.2016)

Figur 11: Egen bild

Figur 12: Egna skisser

Figur 13: Egna skisser

Figur 14: Egna skisser

Figur 15: Egna skisser

Figur 16: Egna skisser

Figur 17: <http://martha.fi/sv/radgivning/tips/view-92580-4734> (Hämtat: 29.04.2016)

Figur 18: Egna skisser

Figur 19: <http://martha.fi/sv/radgivning/tips/view-92580-4732> (Hämtat: 29.04.2016)

Figur 20: Egna skisser

Figur 21: Egen bild

Figur 22: Egna skisser

Figur 23: Egen bild

Figur 24: <http://martha.fi/sv/radgivning/tips/view-92580-4732> (Hämtat: 29.04.2016)

Figur 25: <http://martha.fi/sv/radgivning/tips/view-92580-4732> (Hämtat: 29.04.2016)

Figur 26: Egen bild

Figur 27: Egen bild

Figur 28: Red. Nylund, F. Miljötipset. *Marthabladet* (Nr. 3, 2016), s. 11.

Figur 29: Red. Nylund, F. Miljötipset. *Marthabladet* (Nr. 4, 2016), s. 12.

Figur 30: Red. Nylund, F. Miljötipset. *Marthabladet* (Nr. 4, 2016), s. 13.

